

Mirjana Novaković

TITO JE UMRO

Copyright © Mirjana Novaković, 2011.
Copyright © 2011 ovog izdanja, LAGUNA

TITO JE UMRO

PRVI DEO

Prvo poglavlje

U početku, sve je moguće jer samo na početku sve je otvoreno – kao prvi pogled posle kojeg može uslediti seks za jednu noć ili veza za ceo život, a može da bude nekoliko izlazaka, ili nešto što ću se potruditi da zaboravim, ili može da bude – baš ništa; kao prva čaša pića koju prati mnogo drugih uz izgubljeno osećanje sreće, ili teturanje i padanje u blato, ili neodređeno stanje u kojem sve izgleda manje bitno, i, ako me svi zaborave...

A na kraju, sve se zatvara jer tad više ništa nije moguće, znamo rasplet... znate li šta je rasplet? Rasplet je tačka ili trenutak kada vas više nije briga šta će dalje biti – sve ste saznali. Kao da strancu u vozu pričate svoj život, tempirate da stignete sve da kažete do stanice na kojoj izlazite, a ne znate na kojoj on izlazi, i to vas malo koleba, možda ne završite na vreme? i onda, izađete. To je rasplet.

Ili je to stanica?

A na početku, košava je duvala, sećam se dobro, pošto mi je skidala kapuljaču s glave, izašla sam da bacim đubre, a bila sam pijana od vina, i kažem od vina da ne bih rekla zbog čega.

Volela bih da kažem da sam sve izgubila, i ništa mi više nije ostalo, jer bi to značilo da sam nekad nešto imala, a znate, nema većeg gubitka od onog kad shvatite da ništa niste ni imali.

Crno vino sam pila kada sam bila loše raspoložena da bih zaboravila na muke, a kada sam bila vesela da bih ostala takva, čim bih se vratila sa posla dohvatila bih bocu i ne bih stala dok je ne popijem. A ponekad i na poslu, u donjoj fioci držala sam uvek flašu rakije, a u teškim danima držala je ona mene.

Zima je bila hladna, bez snega, na starom srpskom bi se zvala suvomrazica, ali sad više nema starog, nema šta da se opisuje, bar ne priroda, samo estrada i rate kredita.

A bilo je ispod nule, košava, suvomrazica, i već sam prilično popila, sišla sam da bacim kesu sa đubretom, pošto sam danima zaboravljala da je iznesem kad pođem na posao, i bila je noć, i onda sam videla.

Na ulici nije bilo nikog, svi su pobjegli, zavukli se u svoje tople rupe da se greju u kutku porodice, porodice iz koje, po psiholozima, potiču sva kasnija zla, i čak i džukci koji su se po običaju muvali oko kontejnera za đubre, sklonili su se negde, mada ne znam kako možeš da se skloniš od suvomrazice, od snega možeš, i bila sam sama.

Ali nisam prvo videla nego čula: tup udarac praćen neakvim kratkim zvukom, nalik na ropac. Prošla je sekunda ili dve i onda se ponovilo, tup zvuk, pa izdah. Kontejner se nalazio ispod ulične svetiljke i sve ispred mene je bilo odlično osvetljeno, tako dobro da je izgledalo kao na pozornici i nasmejala sam se pomisli da će mi sad izaći hor kao u grčkoj tragediji. Ponovo sam čula udarac, zatim izdisanje, pffft i tek se onda pojavila, niotkuda, dečja crvena lopta sa belom štraftom.

Odskakala je prema meni, udarila je još jednom u asfalt, tup, i odmah potom pustila malo vazduha, pffft, odskočila je još jednom, ovaj put niže, jer se očigledno ispumpavala, i pitala sam

se da li treba da je uhvatim, a ona je odskočila još dva-tri puta pre nego što je počela da se kotrlja po asfaltu, i kako je ulica išla nizbrdo, odlazila je nepovratno ka Dorćolu.

Pogledala sam uz ulicu i nikog nije bilo, a potom sam krenula prema kontejneru da proverim da se neko slučajno nije bio sakrio iza, ali i odande gde sam ranije stajala, bilo je očigledno da žive duše nije bilo.

Verovatno je negde dole udarila o nešto i ponovo odskočila, jer sam čula još nekoliko udaraca, svaki naredni tiši od prethodnog. Slušala sam sve dok sam mogla da čujem; pretpostavljam da je dalje skakala po Cara Dušana, preko tramvajskih šina, izvan mojih čula, van smisla, preko Dunava, van granica beogradskih opština, u nenaseljena mesta gde nema više ničeg, osim suvomrazice.

Ruke su mi se smrzavale, nisam navukla rukavice samo da bih bacila đubre, i onda sam uradila ono zbog čega sam izašla; hitnula sam kesu sa smećem u kontejner koji je, kao i uvek, bio otvoren na radost lokalnih mačaka, i pošto je u njoj bilo flaša od vina, čula sam kako su se lomile kad su udarile u nešto tvrdo.

Vratila sam se u stan i nastavila da pijem, računajući da će mi do lošeg sna biti dovoljno još pola litre crnog. Lokala sam berbu iz kišne godine, previše acidofilnu, tanku i korisnu samo za teške alkose i nezalice, a onda sam se setila da su me nekoliko dana ranije zvali na slavu.

Nisam mogla da pokažem domaćinima i svim tim gostima na slavi koliko pijem, a nisam mogla da ih podnesem čak ni polutrezna, i zato sam za dvadesetak minuta sasula onu otvorenu flašu, ali opet činilo mi se da nisam dovoljno pijana, pa sam, odmah na uglu, kupila još jedno unuče votke da mogu da cugnem u kupatilu kod domaćina, ako bude bilo potrebno.

Društvo na slavi bilo je uobičajeno, uglavnom onaj tip ljudi koji odnekud poznajete, ali nemate pojma ko su i šta su – samo

crte lica i građa tela, bez ličnosti. Domaćica je bila neka moja drugarica iz srednje škole, s kojom sam, više ne znam zašto, održavala odnos, nekad je bila zanimljiva, interesovao ju je svet, ali već decenijama, u glavi su joj bili samo muž i sin, sinovljeve izlučevine, sinovljeve dogodovštine, sinovljeva škola, muževljeva koleginica s kojom je često do kasno radio, sinovljevi prijatelji, sinovljeve devojke... Mada, neko vreme je bilo zabavno slušati o muževljevoj koleginici, ali sad mi više čak ni tuđe prevare nisu zabavne.

A onda, tu je bio i on.

Prsti su mu bili žuti od duvana, ali sada nije pušio, bar ne otkako sam ga posmatrala, verovatno je ostavio pušenje, zbog loše prognoze nekog lekara, i držao je uvijenu salvetu između kažiprsta i srednjeg prsta kao cigaretu. Nije se uključivao u razgovor, niti je izgledalo kao da sluša, što mu je bio propust, jer svašta može da se otkrije i sazna samo ako se pažljivo gleda i sluša, ma o kakvim budalaštinama ljudi pričali uvek otkrivaju tajne, makar tajna bila da su, u stvari, veoma glupi.

Po njegovom držanju zaključila sam da je nekad bio direktor ili političar, ta nezainteresovanost za druge ljude nije poticala od ravnodušnosti, već iz osećanja nadmoći, šta imaš da misliš o onima kojima je funkcija jedino da rade ono što im kažeš da rade? i tako je bio i obučen, u odelo sa kravatom, dok su svi ostali bili komotniji, osim par ženturača u večernjim haljinama čije se veče dogodilo sredinom osamdesetih. Imao je više od osamdeset godina, što znači da je bio stari komunistički funkcioner, možda i prestar da se nafatira na tranziciji, tu su se ipak ovaj dila mladi, okretniji i ideološki neutralni i zato me nije nervirao koliko bi me raspalio neki noviji drkadžija, ali opet dovoljno da počnem da se kačim s njim, samo sam čekala povod. Pušila sam non-stop, i znala sam da ga to izluđuje, jer ništa ne izaziva toliki bes kao ono što drugi rade, a ti ne možeš.

Pijuckao je nekakav sok, znajući domaćine, nesumnjivo na razmućivanje, što bi teško palo svakome, a kamoli nekom ko je navikao da pije viski u vremenima kad je Rubinov vinjak bio vrhunsko žestoko piće. Tako prolazi slava sveta, i ne mogu a da se ne radujem toj prolaznosti, jer čak ni dobre stvari ne zaslužuju da traju večno.

Pitala sam se kako je stigao tu, i sedeo sam, nije pričao ni sa kim, a nikad ga ranije nisam videla, čiji li je poznanik ili rođak bio? matori, zaboravljeni otac koji je deci već poklonio stanove i sad više nije imao svrhu u životu. Krao si, matori, u ime socijalizma, a za račun potomaka, namirio si ih, i sad je vreme da te neko žali, kao ja ovde i suze su mi pošle na oči od alkohola.

Neko za stolom je počeo da priča o poslednjoj političkoj aferi koja god da je bila tad aktuelna, a zar je i važno, uvek je neka, i ništa se ne menja. I spomenuli su novinara koji je provalio aferu, što je, u stvari, značilo da mu je Državna bezbednost dala podatke, i ohrabrila ga ili mu naredila da ih objavi, ali mrzelo me je da im objašnjavam kako stvari funkcionišu, i nisam ni htela da ih slušam dok su hvalili novinara, htela sam samo da odem u kupatilo i da popijem onu votku, i da mi odmah bude bolje, a umesto toga, guska od domaćice je morala da napomene svima da sam i ja novinarka.

– Oh – uzbuđeno je rekla žena pored mene – pišete za novine? Intervjuišete zvezde?

– Da – rekla sam – fotoreporter i ja odemo u kuću nekog velikana srpske kulture... Uglavnom pratimo estradne umetnice i sportiste, on ih slika, a ja ih pitam gde su kupili nameštaj i da li je ljubav najvažnija stvar u njihovom životu. Onda one kažu da su patrijarhalno vaspitane, a oni... i oni kažu da su patrijarhalno vaspitani i posle izađu tekst i slike.

– Kako je to zanimljivo – ciknula je – šta bih dala da sam na vašem mestu!

– Jedino mi nije jasno kad kažu da su patrijarhalne da li to znači da im je ljubav najvažnija ili da im nije najvažnija? Ili se taj odgovor odnosi na pitanje o nameštaju?

– Ne razumem – rekla je žena.

– Ali nije samo da intervjuišemo, pišemo i analitičke tekstove o tome ko je iz krema srpskog društva došao na neku premijeru, obično ne napišemo čega je bila premijera da ne zamaramo čitaoce, ali uvek objavimo dosta fotografija, posebno ako je bila neka teva voditeljka, tajkun, pobednik Velikog brata, ili neki političar, dakle, samo najznačajnije veličine našeg naroda...

– Da, tako je to sad, ali u naše vreme – neočekivano se umešao matori – velikani su bili Kiš i Krleža ili Hegedušić i Petar Konjović.

– Naročito Kiš koga ste oterali iz zemlje – rekla sam da bih mu pokazala kako znam da je bio komunistički funkcioner.

Pogledao me je iznenađeno. A onda se nasmešio:

– Aaa, vi pamтите šta je bilo pre.

– Da... baš nezgodno, zar ne? – odgovorila sam mu.

Zamislio se bogzna kako, kao da se zabrinuo, ili kao da mu je mozak otišao na sasvim drugu temu koja nije imala nikakve veze sa ovom, ali ga je očigledno veoma okupirala. Pitala sam se da li da nastavljam razgovor i time mu pokažem da me zanima, makar za svađu, ili da ga prepustim samom sebi što je najveća kazna za većinu ljudi?

Došao je pravi trenutak za pauzu i votku.

Ustala sam od stola i otišla do kupatila i popila unuča najsap, onda sam povukla vodu i vratila se u trpezariju.

Tamo je besnela rasprava o nekoj kurvi koja se udavala više puta, svaki put za bogatijeg i uglednijeg biznismena, i razvodila se malo pre nego što bi tajkun pao u nemilost kod vlasti. Jedni su tvrdili da je ona uspešna žena, jer da nije, svi ti bogataši bi je držali kao ljubavnicu i ne bi se njome ženili, dok su se drugi

zalagali za ideju da je ona muškarce hvatala tako što im je radala decu i da to i nije neka mudrost, pošto se zna kako se to radi. Niko od njih nije razmišljao o aspektu informisanosti, jer kako su, na primer, sposobni biznismeni znali da kupuju bezvrednu zemlju oko Beograda budzašto, pa se posle ispostavi da će baš na toj zemlji biti izgrađena obilaznica, i onda prodavali državi tu zemlju sto puta skuplje nego što su je plaćali, tako je i ona tačno na vreme znala kad će koji od njenih muževa izgubiti monopol zahvaljujući čemu se obogatio.

Ko veruje da je sve u seksu i novcu, jako se vara, sve je u informaciji i to onoj poverljivoj.

Votka je počinjala da me hvata, osećala sam kako mi se mišići lica opuštaju, i zapalila sam cigaretu i razmišljala o tome kako bi sad bilo sasvim u redu da popijem tu zvaničnu čašicu žestokog.

– Da li biste bili ljubazni da mi pozajmite cigaretu? – obratio mi se matori komunist – doktor mi je zabranio, i od tad ne kupujem.

– Naravno – odgovorila sam i ponudila mu da uzme iz pakle. Izvukao je cigaretu, zapalio, i zakašljao se kad je povukao prvi dim.

– Veoma dugo sam slušao lekara – nasmejao se.

Uto se domaćica našla pored mene, i morala sam da iskoristim priliku:

– Može li po čašica žestokog za mene i druga...

– Nikolu Babića – rekao je i ponovo se nakašljao, ali je, bez obzira na to, sa zadovoljstvom povukao veliki dim.

Ime mi je bilo nepoznato, mora da je bio jedan od sitnijih funkcionera, neki opštinski moćnik, možda i član republičkog Centralnog komiteta, jedan od onih koji se nije isticao, samo tiho i spretno koristio položaj.

– Eto, sad znate kako se zovem. I ne morate da se predstavljate, znam ko ste. Setio sam se kad je naša domaćica rekla da ste novinarka.

– Čast mi je – rekla sam takvim tonom da nije mogao biti siguran da li sam bila ironična.

Votka je radila, osećala sam vrućinu u obrazima, i plašila sam se da mi je lice bilo crveno, a on me je gledao pažljivo, kao da je hteo da vidi da li sam pijana ili mi je samo vrućina.

– Oduvek sam cenio novinare, to je jedan od najtežih poslova, najodgovornijih, a svi se ponašaju prema novinarima kao da su... – zastao je kao da traži pravu reč, ali sam zbog nečega bila sigurna da ju je znao i da je pauzom samo hteo da je naglasi – ...potrošni.

– I jesmo potrošni – odmah sam mu odgovorila – zato što političari mrze samo jednu profesiju, a to je naša. A mrze nas zato što nas se plaše. Može neki sportista ili neka glumica ili neki pisac ili neki pevač da kaže nešto protiv vlasti, ali za to se vlast ne brine. Jer, ko može buntovne da objavi? Novinari! Bez medija, gde bi mogli da pričaju? U knjigama? – počela sam da se smejem, nekontrolisano, alkohol me je vukao u smeh, nisam mogla da prestanem, jedva sam govorila između kikota – ako su nekad „u cara Trojana kozje uši“ šaputali u travu da niko ne bi čuo, sad mogu da pišu u knjigama da niko ne bi pročitao... Samo preko nas sve postoji. Svet je sve što je u medijima. Svet je ukupnost vesti, a ne stvari.

– Oh, izvinite, skroz sam zaboravila na vas dvoje – rekla je domaćica – šta je beše ono bilo za vas? Rakija?

– Votka, ako imaš – rekla sam, nisu mi se mešala pića.

– I za mene votka, molim vas – zatražio je matori.

– Videću da li imamo, ali ako nema, može neka rakija?

Bila sam u iskušenju da kažem da ne može, i jedva sam se suzdržala. Komunista se nasmešio i rekao da može, a ja sam samo klimnula glavom.

– Ali, naravno – nastavio je razgovor – vi mislite na uobičajeno novinarstvo?

– Ne razumem – plašila sam se da sam već bila toliko pijana da bi iole komplikovanija priča otkrila da nisam više u stanju da mislim.

– Svet – rekao je – ili vesti, kako vi kažete, mora da bude sređen, uzglobljen, razvrstan na rubrike, jasno prepričan, a to je uobičajeno novinarstvo, i odgovara političarima.

– Da – bilo je sve što sam se usudila da kažem.

– Ako ste mislili na to, zašto bi se političari plašili novinara?

Nisam bila sigurna da li se namerno pravio glup ili me je izazivao, ali, nije me ni bilo briga, votka je napredovala, oprez je nazadovao.

– Kako zašto!? – razbesneo me je i nisam ni mogla, a ni htela da se kontrolišem – zato što svima možemo da pokažemo ko su političari i šta, u stvari, rade dok brbljaju o napretku ili patriotizmu – šta god da im je od ta dva omiljena dimna zavesa za prljave poslove...

– Shvatam da vas to lično pogađa...

– Da, pogađa me! Ne, ne, ne, ne radi se o meni... radi se o...

– Pravdi? – rekao je klimajući glavom.

– Ne! – odgovorila sam – ne pravda, pravda nije dovoljna.

Osveta!

Nasmejao se, učinilo mi se previše zadovoljno, kao da je očekivao da ću baš to reći, i zato sam se iznenadila, iako mi je postavio logično pitanje:

– Zašto?

– Zato što društvo u kojem decenijama i stolicima vlada pohlepa, glupost, zavist, korupcija, nasilje... ili da skratim u jednu reč – zlo, može da bude izlečeno jedino...

– To smo i mi mislili četrdeset četvrti – prekinuo me je.

– Ali vi niste hteli ni pravdu, ni osvetu, već vlast i vile na Dedinju.

– Pa to je cela istorija sveta, prvi uzimaju od drugih, i uzimaju i uzimaju i bogate se, dok drugi osiromašuju, a onda s

vremena na vreme, ovi drugi se dignu na revoluciju i pobiju ove prve, i onda se kolo zaigra ponovo, ovi sad tlače...

– Upravo tako, i vreme je za revoluciju – rekla sam.

Utom je domaćica donela nekakvu rakiještinu koju je verovatno njen kum pekao od koštica šljiva, ali toliko mi se pio alkohol, morala sam da dolivam i bilo mi je gotovo svejedno šta će ko da misli, i popila sam čašicu naskap, a rakija nije imala ukus šljive ni u najmanjim tragovima:

– Hvata me neka prehlada – objasnila sam – a alkohol najbolje ubija bacile u grlu.

– Da, da – potvrdio je odsutno, videla sam da nije ni obratio pažnju koliko sam pila, i to mi je odgovaralo.

I sam je gucnuo malo rakije:

– Šta je ovo? Etil-alkohol? – nasmejao se – ali nešto drugo mi je palo na pamet. Sećate se šta je Valter Benjamin rekao za Bodlera?

– Benjamin!? onaj komunistički... kako da kažem... misli-lac? tako se to zvalo nekad, sad se zove... nemam pojma, više niko i ne spominje ta imena, ne mora nikako da ih zove.

– Da, naravno – odmahnuo je rukom – Benjamin je rekao da Bodler nikad ne bi napisao detektivski roman. Zato što je Bodler bio nagoni tip, a detektiv kalkuliše i konstruiše. A kalkulacija i konstrukcija su asocijalne i svirepe po Bodleru.

– Vidim – rekla sam, mada mi nije baš bilo jasno kuda je razgovor vodio.

– Da – potvrdio je samom sebi – pravda, osveta, svirepost, konstrukcija...

– Ne vidim smisao...

– Izvinite što vas prekidam – kazao je – ali zamislite sledeću situaciju... – nakašljao se, i opet sam bila sigurna da je to bilo namerno zadržavanje, pa je izvadio maramicu iz prednjeg džepa sakoa i obrisao usta.

– Zamislite da čitate *Politiku* jednog dana 1968. i slučajno vam zapadne za oko jedan vrlo neobično napisan tekst, u kojem ako čitate veliko početno slovo svakog paragrafa redom dobijate „Tito je umro“.

Zastao je i pogledao me, klimnuo glavom i nastavio:

– Naravno, Tito je u tom trenutku još živ, tek što se obračunao sa studentima. Tekst je o nekoj pozorišnoj predstavi koja treba da se odigra 4. maja u 3 i pet posle podne. Pada vam na pamet da je to malo čudno vreme za pozorišnu predstavu, ali opet šezdesete su godine i sve je moguće.

Popio je gutljaj rakije i nastavio:

– Jasno vam je da se pisac teksta ludački hlabro poigrao, ali ubrzo zaboravite taj tekst i to avangardno vreme početka predstave, i nekoliko godina više ne mislite o tome. A onda 1980. Tito zaista umire, 4. maja, kao što znate, u 3 sata i pet minuta posle podne, i odmah se setite onog članka u *Politici*.

– To je sad neka konstrukcija? – pitala sam – svirepa konstrukcija?

– To se desilo – odgovorio je – i možete da proverite, ako mi ne verujete.

– Aha... I kako vi to objašnjavate?

– Ja!? Nije bitno kako ja objašnjavam, bitno je da vi objasnite – rekao je sa osmehom.

Zavukao je ruku u unutrašnji džep i izvadio hemijsku olovku, pažljivo presavio salvetu tačno preko sredine i onda na njoj napisao broj mobilnog telefona.

– Izvolite – uručio mi je salvetu.

Drugo poglavlje

Probudila sam se i shvatila da sam spavala u redakciji. Pokušala sam da se setim da li sam bila kod kuće pa onda došla u redakciju ili sam bila negde u međuvremenu, pa odatle stigla ovde, a onda sam odustala, jer mi nije ni bilo bitno. Preko puta mene, sedeo je dripac koji je srećnim sticajem okolnosti postao sportski novinar, a ne fudbalski huligan, a srećni sticaj okolnosti je bio taj da mu je stric već radio u *Politici*, pa je preporučio da prime sinovca na probni rad. Pošto je dokazao da zna sve padeže, što je bila srećna okolnost rođenja u Beogradu, osam glagola, dvadeset imenica i oko sto trideset prideva, a pridevi su najznačajnije oružje svakog pravog sportskog novinara, primljen je u stalni radni odnos u kojem je sad ispijao kafe, popunjavao kladioničarske listiće, privatno telefonirao i piskarao nekakve izveštaje za koje sumnjam i da je rezultat utakmica bio tačan, a kamoli nešto drugo. Zvao se Maksimilijan, po Maksimilijanu Šelu kog je mama obožavala, naročito u Bulajićevom filmu *Sarajevski atentat*, pa je zato sina počastila tim odvratnim katoličkim imenom koje je morao da skraćuje na Maksa ne bi li zvučalo srpski.

-
- Sramota je da novinari *Politike* dolaze mamurni na posao
 - kazao je prezrivo.
 - Ha-ha-ha-ha, novinari *Politike*! Kakva je *Politika*, novinari bi trebalo da dolaze trešteni pijani, ne bi li zaboravili gde rade.
 - Ja sam ponosan što radim u najvećoj srpskoj instituciji posle Srpske pravoslavne crkve i SANU – rekao je i prekrstio ruke na grudima, što je značilo da je ušao u odbrambeni stav, jer je očekivao moj napad, i s pravom ga je očekivao.
 - A Zvezda? – pitala sam.
 - Šta Zvezda?!
 - Pa Krcun je rekao da samo tri stvari u Srbiji nikad neće propasti: SPC, Politika i Zvezda.
 - O, je li? Svi vi komunisti pamтите šta je vaš pandur pričao.
 - Svi moraju da pamte šta panduri pričaju – srknula sam tursku kafu koja je stajala ispred mene, bila je hladna i bezukusna, ali bar nije bila slatka – jer ono što panduri kažu, oni mogu i da... kako da kažem... podrže. A zašto nikad neće propasti ta tri giganta srpskih institucija?
 - Umro sam od želje da saznam šta je mislila jugoslovenska komunjera koju su zadužili da likvidira Srbe...
 - Nikad neće propasti zato što su uvek uz vlast.
 - Kakva laž!? SPC uz vlast za vreme komunizma?
 - Pa nije baš bila na vlasti, kao sad, kad može da zaustavlja zakone i odlaže sednice skupštine, ali, uz vlast svakako. Ništa im nije falilo, popovi primali državne penzije, a vladike malo čitale jevanđelja, malo radile za debe, malo bogoslužile, malo postile...
 - Alkoholičarima ništa nije sveto – prekinuo me je kežeći se – osim alkohola, naravno.
 - Tako je, svakom je sveto samo ono čime se opija, to jest drogira, vernicima crkva, navijačima fudbal, patriotama otadžbina, političarima vlast...